

PROCESNÉ ASPEKTY PRÍPRAVY NÁVRHU TRESTNÉHO ZÁKONA Z ROKU 1937 (AKO „ZÁVEREČNÉHO“ POKUSU O UNIFIKÁCIU TRESTNÉHO PRÁVA HMOTNÉHO 1. ČSR)¹

PROCEDURAL ASPECTS - THE DRAFT OF THE CRIMINAL CODE OF 1937 PREPARATIONS (AS AN „FINAL“ ATTEMPT TO UNIFY SUBSTANTIVE CRIMINAL LAW IN 1. ČSR)

Miroslav Fico

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

ABSTRAKT

Po vzniku Československej republiky platil na našom území v oblasti trestného práva právny dualizmus. Vychádzal z ustanovení tzv. recepčnej normy, a teda v českej časti republiky platili rakúske právne predpisy (predovšetkým zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinoch, prečinoch a priestupkoch) a na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi predpisy uhorské (hlavne zák. čl. V/1878 – trestný zákon o zločinoch a prečinoch, zák. čl. XL/1879 o priestupkoch). Autor sa v článku snaží o zachytenie snáh o unifikáciu odvetvia trestného práva, s dôrazom na návrh trestného zákona z roku 1937.

ABSTRACT

The field of criminal law applied legal dualism in our country after the formation of the Czechoslovak Republic. Legal dualism was grounded in the provisions of a so-called receptive standard, i.e. the Czech part of the republic applied Austrian legal regulations (mainly Act No. 117/1852 Coll. on crimes, misdemeanours and delicts), and the Slovak territory and Subcarpathian Russia applied Hungarian regulations (mainly Act Section V/1878 – Criminal Law on crimes and misdemeanours, Act Section XL/1879 on Delicts). The author tries to depict all efforts to unify the field of criminal law, with emphasis on draft of Criminal Code, from the year 1937.

I. ÚVOD

Vznik Československej republiky a prijatie tzv. recepčnej normy - zákon č. 11/1918 Zb. o zriadení samostatného štátu československého – znamenali aj v oblasti trestného práva hmotného zachovanie stavu právneho dualizmu. V Čechách, na Morave a Sliezsku po vzniku republiky platili rakúske právne predpisy, vo vzťahu k trestnému právu hmotnému hlavne Trestný zákonník č. 117/1852 ř. z. o zločinoch, prečinoch a priestupkoch. Na Slovensku a Podkarpatskej Rusi platili predpisy uhorské, trestné právo hmotné bolo kodifikované primárne v uhorskom trestnom zákone - zák. čl. V/1878 a zák. čl. XL/1879 – trestný zákonník o priestupkoch. Počas existencie 1. ČSR prebiehali intenzívne snahy o unifikáciu jednotlivých právnych odvetví, trestné právo nevynímajúc. V predkladanom článku sa zameriame na struč-

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia výskumného projektu APVV-16-0362: Privatizácia trestného práva – hmotnoprávne, procesnoprávne, kriminologické a organizačno-technické aspekty.

nú charakteristiku pokusov o unifikáciu trestného práva hmotného po vzniku republiky, s následným zameraním pozornosti primárne na proces príprav Osnovy trestného zákona z roku 1937, ktorý je možné vnímať aj ako určité „vyústenie“ unifikačných snáh v období 1. ČSR.

II. STRUČNÝ NÁČRT POKUSOV O UNIFIKÁCIU TRESTNÉHO PRÁVA HMOTNÉHO PO VZNIKU 1. ČSR

Právny dualizmus československého trestného práva bol z dlhodobého hľadiska nevyhovujúci. Predmetné konštatovanie je možné nachádzať vo väčšine dobovej spisby zaoberajúcej sa touto otázkou. „Že unifikácia trestného práva hmotného je skutočne pre náš štát naliehavou úlohou, uzná isto každý, kto si uvedomí, že trestný zákonník rakúsky siaha svojimi základmi do storočia 18. a že aj trestný zákon uhorský prekročil už 50 rokov svojej účinnosti, a kto s týmto faktom zrovná hlbokú zmenu ideových hľadísk a politických pomerov, ktorá za túto dobu nastala.“² Podobne tak napríklad „Jednou zo životných otázok nášho štátu a jeho obyvateľstva je unifikačný problém a jeho vyriešenie.“³

Celkový proces unifikácie trestného práva v období medzivojnovnej Československej republiky bol veľmi náročný a komplikovaný. Na území republiky platili odlišné trestné systémy. K pôvodným (rakúskemu a uhorskému trestnému zákonu) kódexom v oblasti trestného práva hmotného boli už pred vznikom republiky vydané mnohé novely, ktoré menili resp. dopĺňali ich znenie. Ďalšie ustanovenia trestnoprávnej povahy sa nachádzali aj v tzv. vedľajších trestných zákonoch. Z uvedeného vyplýva, že pri vzniku republiky a prebratí platného rakúskeho a uhorského trestného práva bola orientácia v jednotlivých úpravách náročná (ak nie - pre väčšinu obyvateľstva, ale aj odborníkov, ktorí sa zameriavali vo väčšine prípadov iba na jednu z týchto dvoch úprav – takmer nemožná). Podobné procesy – v zmysle noviel a vedľajších trestných zákonov – rozširovali/menili úpravu trestného práva aj po vzniku Československej republiky, i keď v týchto prípadoch je možné konštatovať, že už mali v prevažnej miere zjednocujúci charakter. Hlavným cieľom prebiehajúcich procesov bolo zjednotenie trestného práva. Proces zjednotenia mal vyústiť - v ideálnom prípade - v prvom rade do prijatia nových trestných kódexov.

Prvý pokus o prekonanie dualizmu sa uskutočnil už v roku 1921, kedy bola vypracovaná osnova všeobecnej časti Trestného zákona. Komisia, ktorá vypracovala predmetnú osnovu, bola zvolená dňa 14. júna 1920 na porade odborníkov trestného práva, ktorej predsedal vtedajší minister spravodlivosti A. Meissner. Predsedom komisie bol prof. Dr. August Miříčka, jej členmi ďalej prof. Dr. Jaroslav Kallab, Dr. Albert Milota. Začiatkov prác na osnove sa zúčastnil aj prof. Dr. Josef Prušák, ktorý však v priebehu prác komisie zomrel.⁴ Kreovanie predmetnej komisie jednoznačne poukazuje na skutočnosť, že prác na unifikácii trestného práva sa zhostili najvýznamnejší akademickí odborníci vtedajšej právnej vedy. Po skončení prác na všeobecnej časti trestného zákona sa začalo pracovať na časti osobitnej. Na porade komisie v júli 1924 boli práce na osobitnej časti predbežne ukončené, prišlo sa aj k revíziám časti všeobecnej.

Porady komisie pre reformu trestného zákona skončili v júni 1925. Odôvodnenie návrhu a záverečné práce boli vypracované v priebehu leta toho istého roku. V roku 1926 bola pod názvom (Prípravné) osnovy trestného zákona o zločinoch a prečinoch a zákona priestupkového uverejnená osnova trestného zákona. Predmetná osnova bola v zmysle uvedeného predlo-

² MILOTA, A.: *Reforma trestního zákona v Československu*, Právnická jednota na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, Bratislava, 1934, str. 6.

³ FRITZ, J.: *Unifikační problém jinde a u nás*. In: Právny obzor, 1926, ročník IX, str. 411.

⁴ V tejto súvislosti pozri - Zatímní návrh všeobecnej časti trestného zákona, Ministerstvo Spravedlnosti, Praha, 1921.

žená ministerstvom spravodlivosti a vychádzala z osnovy vypracovanej v roku 1921. V priebehu roku 1928 plánovalo Ministerstvo spravodlivosti ukončiť túto fázu unifikačných snáh odovzdaním vypracovanej osnovy do Národného zhromaždenia. Proces unifikácie trestného práva hmotného z 20tych rokov 20. storočia však úspešný nebol a predmetná osnova sa nestala zákonom.⁵

III. OSNOVA TRESTNÉHO ZÁKONA Z ROKU 1937

Stručne načrtnuté snahy o reformu trestného práva - prijatie unifikovaného trestného zákona - v medzivojnovnej republike z 20tych rokov 20. storočia neboli úspešné. S prebiehajúcimi rokmi sa otázka unifikácie stávala stále viac naliehavejšou. Výraznejšie aktivity v tomto smere boli realizované až v polovici 30tych rokov. V súvislosti s potrebou zjednotenia právneho poriadku v tomto období je možné poukázať aj na Memorandum profesorského zboru Právnickej fakulty UK v Bratislave z roku 1935, ktoré v rozsahu 12 strán poukazuje na akútnu potrebu zjednotenia práva, považujúc otázku unifikácie právneho poriadku za „jednu z najvážnejších životných otázok nášho štátu“.⁶ Predmetné memorandum bolo predmetom mnohých diskusií, a to aj na úrovni vládnych predstaviteľov štátu. Podľa názorov profesorského zboru medzi odborníkov, ktoré je nevyhnutné unifikovať v čo možno najkratšom čase patriť aj trestné právo. V oblasti trestného práva autori memoranda vnímali existenciu osnov trestného práva hmotného z roku 1926 pozitívne, avšak konštatovali značné problémy s jeho uzákonením. Autori sa domnievali, že problémy s uzákonením spočívajú „zrejme v tom, že tieto osnovy museli zaujať určité stanovisko k rôznym sporným problémom a bude asi trvať ešte dlho, kým z ideí, ktoré tu spolu bojujú, nadobudnú niektoré úplnej prevahy a uznania aj v parlamente.“⁷ Určité východisko z nepriaznivého stavu nachádzali autori napríklad v možnosti zjednotenia aspoň všeobecnej časti trestného zákona, považujúc túto možnosť za vytvorenie „jednotného základu“ pre trestný systém. Uvedený postup by mohol umožniť neskoršie zjednocovanie jednotlivých kapitol osobitnej časti trestného zákona. Pri hľadaní odpovedí na procesnú stránku unifikačného procesu v republike, vychádzali autori memoranda okrem iného z potreby vytvorenia legislatívneho archívu. Predmetné memorandum v danom rozsahu samozrejme nemalo ambíciu komplexnejšie vyriešiť načrtnuté problémy. Toto si nepochybne uvedomovali aj jeho autori, ktorí v závere konštatovali, že chcú upozorniť na neodkladnú potrebu skorej unifikácie a na „nedozierné škody, ktoré z dnešného stavu pre štát a obyvateľstvo vznikajú“.⁸ V podobnom duchu sa v rovnakom roku vyjadril napr. prof. Milota, ktorý vo vzťahu k potrebe unifikácie konštatoval, že sa „uznáva všeobecná dôležitosť a nevyhnutnosť rýchleho prevedenia unifikácie nášho právneho poriadku, pretože doterajší právny dualizmus pôsobí ako štátu, tak aj občanom nezmieriteľné škody a preto je unifikácia naliehavou štátnou nevyhnutnosťou.“⁹

Určitý, konkrétnejší „posun“ v predmetnej oblasti bol teda dosiahnutý následne až v druhej polovici 30tych rokov – kedy bol vypracovaný upravený návrh trestného zákona. Išlo primárne o (čiastočné) prepracovanie Prípravných osnov z roku 1926. Vláda Československej republiky sa na svojom zasadnutí 28. mája 1935 uzniesla, aby sa začalo urýchlene (opätovne) pra-

⁵ V súvislosti so spracovaním stručne naznačených pokusov o unifikáciu trestného práva z 20tych rokov 20. storočia pozri napr.: JABLONICKÝ, T.: Pokus o reformu československého trestného práva – osnova trestného zákona z let 1921-26, In: Právněhistorické studie, Praha : Karolinum, Sv. 43, 2013, str. 84 – 96.

⁶ Memorandum profesorského zboru Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave o potrebe unifikácie právneho poriadku v Čsl. republike, In: Zvláštni otisk čas. „Průdy“, 1935, č. 7, tlačou „Noviny“, Bratislava, str. 4 (autor na účely tohto článku vychádzal z vyššie uvedeného vydania – pozn. autora).

⁷ Memorandum profesorského zboru Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave o potrebe unifikácie právneho poriadku v Čsl. republike, In: Zvláštni otisk čas. „Průdy“, 1935, č. 7, tlačou „Noviny“, Bratislava, str. 5.

⁸ Tamtiež, str. 12.

⁹ Referát sen. Dr. Miloty o unifikaci práva v ústavně-právním výboru senátu N.S., přednesený dne 4. prosince 1935, NA v Prahe, Fond Predsednictvo ministerskej rady, kartón 1960.

covat' na zjednotení trestného zákona a trestného poriadku. Unifikačné snahy, ktoré boli zastrešované Ministerstvom spravodlivosti, tentokrát (na rozdiel od návrhov z rokov 1921 a 1926) – v štádiu prípravy elaborátov - prebiehali bez priamej účasti zástupcov akademickej obce, ktorých činnosť bola v predchádzajúcich rokoch kľúčová.¹⁰ Významným zdrojom poznatkov o procese priprav unifikácie trestného práva hmotného v 30tych rokoch minulého storočia, je z hľadiska archívnych materiálov Národný archív v Prahe. Ide predovšetkým o Fond Ministerstvo Spravodlivosti, v ktorom sa podklady k predmetnej kodifikácii nachádzajú predovšetkým v kartónoch 2070, 2071, 2072, 2073 a Fond Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1772.¹¹

Prvotnou fázou unifikačných procesov bolo vypracovanie elaborátu týkajúceho sa kodifikácie trestného práva. Výnosom Ministerstva spravodlivosti č. 45230/35-16 zo dňa 3. septembra 1935 boli zaslané na posúdenie prvé časti elaborátu. Podľa záznamu z Ministerstva spravodlivosti išlo o výber základných, zásadných otázok, ktoré boli vnímané ako základ všetkých ďalších prác. Išlo o osnovu všeobecnej časti trestného zákona, osnovu väzenského poriadku, z osobitnej časti trestného zákona kapitoly o trestných činoch proti životu a telu a trestné činy obecné nebezpečné a návrh zmien v zákone o trestnom súdnictve nad mládežou. V procese unifikácie bol Ministerstvom spravodlivosti v tomto období opätovne vyzdvihovaný základný cieľ, ktorým bolo zjednotenie trestného práva. Ako autori elaborátu konštatovali - „*hlavným cieľom, ku ktorému smeruje osnova trestného zákona, je zjednotenie oboch trestných zákonov, platiacich na území čsl. republiky. A tu nie je možné poprieť, že potreba právo republiky unifikovať, je najžeravejšia v odbore trestného práva, keďže tu ide o to odvetvie právneho poriadku, kde jednak ide o ochranu základov štátu a ľudskej spoločnosti vôbec, jednak právny cit verejnosti a jednotlivca reaguje najcitlivejšie na enunciacie orgánov spravodlivosti. Z oboch týchto hľadísk je skoro neznesiteľné, že stále ešte platí dvojaké právo a tým aj dvojaká miera, jednak pre otázku ako vymedziť ochranu právnych statkov verejnosti či jednotlivca, jednak pre otázku ako vymedziť okruh beztrestného konania občanov. Je neznesiteľné aby v tomto štáte bol jeden čin pre jedného viac a pre druhého menej trestný, alebo dokonca pre jedného dovolený a pre druhého trestný.*“¹² V podobnom duchu sa napríklad vyjadrili aj zástupcovia Generálnej prokuratúry v Brne, konštatujúc, že „*vhodnosť, dokonca nutnosť jednotnej úpravy celej sústavy trestného práva ako hmotného, tak formálneho, je mimo akúkoľvek diskusiu. Problémy plynúce jednak z roztrieštenosti jednotlivých trestných predpisov, jednak z rôznosti trestných noriem platiacich v jednotlivých častiach štátu sú pociťované obzvlášť pri rozhodovaní najvyššieho súdu a teda aj pri práci generálnej prokuratúry, pokiaľ má možnosť na toto rozhodovanie svojimi návrhmi priamo alebo nepriamo pôsobiť, hlavne potom pri snahe uviesť ustanovenia nových trestných noriem, platných pre celé územie štátu do súladu so všeobecnými predpismi oboch právnych systémov a docieľiť pokiaľ možno jednotnú judikatúru. Tu je často nevyhnutná podrobná znalosť nielen oboch právnych systémov, ale aj ich ustáleného výkladu v praxi. Nie je preto možné pochybovať o tom, že zjednotením trestného práva bude judikatúra najvyššieho súdu značne zjednodušená.*“¹³

Ministerstvo spravodlivosti v tejto, „*písomnej*“ fáze priprav požadovalo od jednotlivých inštitúcií zasielanie návrhov/pripomienok prostredníctvom písomných posudkov. O úmysle, aby práce tentokrát prebiehali skutočne v rýchlejšom režime môže snád' svedčiť aj skutoč-

¹⁰ V tejto súvislosti - vzhľadom na autorov unifikačných prác realizovaných v predchádzajúcom období - sa v odbornej spisbe pre návrh trestného zákona z roku 1926 často zaužíval pojem tzv. „*profesorskej osnovy*“, na rozdiel od návrhu trestného zákona z roku 1937, pre ktorý sa používa aj pojem „*úradnícka osnova*“.

¹¹ Autor článku pri vypracovaní tejto kapitoly vychádza primárne z vyššie uvedených archívnych materiálov.

¹² Všeobecný úvod pripomienok k všeobecnej časti osnovy trestného zákona, hľadiac najmä k výnosu ministerstva spravodlivosti zo dňa 3. septembra 1935, č. 45230/35-16 (ad Pres. 1617/35), NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, kartón 2070, str.2 .

¹³ Posudok Generálnej prokuratúry v Brne, podaný k č. 45230-36 Ministerstvu spravodlivosti, NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, kartón 2070, str.2 .

nost', že Ministerstvo spravodlivosti na zaslanie pripomienok k prvotným elaborátom určilo pôvodne skutočne krátku – šesť týždňovú lehotu. Potrebu konať rýchlo si teda Ministerstvo spravodlivosti uvedomovalo, konštatujúc okrem iného že, „(...) ministerstvo spravodlivosti kladie najväčší dôraz na urýchlenie prípravy novej kodifikácie trestného práva, preto boli k predloženým referentským pripomienkam určené lehoty úplne krátke. Z toho vyplýva, že nie je možné v pripojených vývodoch o všeobecnej časti osnovy (...) vidieť vyčerpávajúci posudok.“¹⁴

Pod č. 51797/35 zaslalo Ministerstvo spravodlivosti inštitúciám na posúdenie kapitoly osobitnej časti trestného zákona, a to trestné činy proti mravnosti, trestné činy proti slobode osobnej a domovej, trestné činy proti rodine a trestné činy proti čistote volieb. Pod č. 56589/35 boli zaslané kapitoly trestných činov proti majetku, trestné činy proti hospodárskemu poriadku a trestné činy na peniazoch, známkach, značkách a listinách.

Je možné konštatovať, že na rozdiel od unifikačných prác prebiehajúcich v 20tych rokoch, neboli tieto procesy prijímané odbornou verejnosťou s takým záujmom. O procese unifikácie trestného práva sa aj v odborných periodikách, v porovnaní s predchádzajúcim obdobím, písalo podstatne menej.¹⁵ V časopise *Právnik* bola v roku 1936 publikovaná v sekcii „Deník“ krátka správa informujúca o príprave československého trestného zákona. Podľa tejto stručnej informácie práce na trestnom zákone pokročili do ďalšieho štádia. 17. februára 1936 boli zahájené na Ministerstve spravodlivosti za predsedníctva ministra Ivana Dérera porady o upravenom referentskom návrhu Osnovy trestného zákona; a to o jeho všeobecnej časti. Popri referentoch z predmetného ministerstva sa porád zúčastňovali aj zástupcovia Ministerstva unifikačného, Ministerstva národnej obrany, Najvyššieho súdu v Brne a Generálnej prokuratúry. Porady trvali do 28. februára 1936.¹⁶

Prvú schôdzu konanú dňa 17. februára 1936 otvoril minister spravodlivosti Ivan Dérer, ktorý po privítaní prítomných členov porady načrtol priebeh a výsledok dovtedajších prác na unifikácii trestného práva hmotného a procesného, ako aj dôvody, pre ktoré predmetné snahy nevedli dovtedy k požadovanému výsledku.¹⁷ Minister spravodlivosti vo svojom príhovore zdôraznil potrebu unifikácie predovšetkým trestného práva hmotného a objasnil aj postup a metódy prípravných prác, ktoré boli zvolené. Zároveň poďakoval všetkým osobám, ktoré na predmetnej unifikácii dovtedy pracovali, s osobitným dôrazom na Dr. Scholza z Ministerstva spravodlivosti, ktorý koordinoval práce a bol referentom Osnovy. Referent Osnovy Dr. Scholz poďakoval Ministrovi spravodlivosti za slová uznania a stručne vysvetlil prítomným priebeh vykonaných prác. Zameral sa okrem iného na vysvetlenie zmien v prvotnom referentskom návrhu, štruktúru prác a obsah dôvodovej správy. Následne prítomní začali prechádzať jednotlivé ustanovenia predkladaného návrhu. Posledná porada o upravenom referentskom návrhu Osnovy sa uskutočnila 28. februára 1936 a predsedal jej Dr. Lány z Ministerstva spravodlivosti. Prítomní na nej prebrali niektoré otázky, ktoré neboli dovtedy náležite vyriešené. Išlo predovšetkým o otázky obrany proti útokom na česť, beztrestnosť dobrovoľného ustúpe-

¹⁴ Všeobecný úvod pripomienok k všeobecnej časti osnovy trestného zákona, hľadiac najmä k výnosu ministerstva spravodlivosti zo dňa 3. septembra 1935, č. 45230/35-16 (ad Pres. 1617/35), NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, kartón 2070, str. 1.

¹⁵ V tejto súvislosti pozri napr.: STEINER, R.: Osnova trestného zákona z roku 1937 ve světle normativního pojetí viny, In: Časopis pro právní a státní vědu, Právnická jednota moravská v Brně, Brno, 1938, ročník XXI., KEPERT, J.: Nová osnova trestního zákona, In: List československých právníků VŠEHRD, Praha, 1937, ročník XVIII., MIŘIČKA, A.: Pokus nespůsobilý a formy viny v osnově trestního zákona z r. 1937, In: Právnik, Právnická jednota v Praze, Praha, 1937, ročník LXXVI.

¹⁶ Příprava čl. trestního zákonníku, In: PRÁVNÍK, Právnická jednota v Praze, Praha, 1936, ročník LXXV., str. 215.

¹⁷ Predmetných porád sa okrem predsedajúceho ministra spravodlivosti I. Dérera (ktorý sa zúčastnil zahajujúcej schôdze 17. februára 1936) zúčastnili: za Ministerstvo spravodlivosti Dr. Lány, Dr. Scholz a Dr. Jadrníček, za Unifikačné ministerstvo Dr. Schrotz, Dr. Pintera a Dr. Nožička, za Ministerstvo Národnej obrany Dr. Lepšík a Dr. Šlapák, za Najvyšší súd Dr. Steiner a za Generálnu prokuratúru Dr. Funtíček – pozri pripisy jednotlivých inštitúcií zaslané ministerstvu spravodlivosti: NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, kartón 2071.

nia od pokusu trestného činu a trestnosť agenta provokatéra. Osnova všeobecnej časti trestného zákona, upravená podľa výsledkov porad konaných na Ministerstve spravodlivosti vo februári 1936 bola následne - pod č. 20656/36 – 14. februára 1936 rozoslaná jednotlivým inštitúciám. Niektoré výhrady, ktoré boli na februárových poradách prezentované, plánovalo ministerstvo prerokovať až pri záverečnej redakcii celej Osnovy.

V priebehu roku 1936 Ministerstvo spravodlivosti zároveň zhromažďovalo a analyzovalo jednotlivé písomné pripomienky k osobitnej časti Osnovy.¹⁸ Predpokladaný postup prác mal vychádzať (aj) z februárových porad k všeobecnej časti Osnovy, keďže podľa záznamov Ministerstva spravodlivosti toto hodnotilo následné ústne porady pozitívne. Predpokladalo sa rokovanie po častiach, tvoriacich „akési uzavreté celky“, kde súčasťou zaslaných návrhov mali byť aj dôvodové správy k nim vypracované. V priebehu apríla 1936 Ministerstvo spravodlivosti zaslalo Ministerstvu národnej obrany, Ministerstvu unifikačnému, Prezídium najvyššieho súdu a Generálnej prokuratúre výťažky piatich kapitol osobitnej časti Osnovy¹⁹, ktoré boli prepracované podľa výsledkov písomného pripomienkového konania prebiehajúceho od konca roku 1935. Súčasne s predmetnými výťažkami Ministerstvo spravodlivosti zaslalo odôvodnenie troch z uvedených piatich kapitol osobitnej časti trestného zákona. Ohľadom zvolania ústnej porady k týmto kapitolám Ministerstvo vyčkávalo na stanoviská uvedených inštitúcií. 28. apríla 1936 Ministerstvo spravodlivosti rozšírilo zaslané elaboráty osobitnej časti o kapitolu upravujúcu trestné činy volebné a následne zvolalo ústnu poradu k predloženým častiam trestného zákona, ktorá sa mala uskutočniť so začiatkom od 18. mája 1936.²⁰ Porady o niektorých prepracovaných kapitolách osobitnej časti trestného zákona sa na Ministerstve spravodlivosti konali v dňoch 18. – 26. mája 1936. Podľa úradného záznamu ministerstva zo dňa 8. septembra 1936 boli podľa výsledkov písomného pripomienkového konania pripravené na ďalšiu poradu tieto kapitoly: trestné činy proti majetku (zlúčenie pôvodne navrhovaných trestných činov proti majetku a trestných činov proti hospodárskemu poriadku), trestné činy na peniazoch, známkach, K týmto kapitolám boli vypracované aj dôvodové správy. Vzhľadom na rozsah predmetnej matérie (cca 95 paragrafov) plánovali zástupcovia Ministerstva dopracovať a pripraviť na nasledujúce zasadnutie ešte kapitoly o trestných činoch proti cti a trestných činoch proti verejnej moci. Plánované porady k týmto častiam sa mali konať v priebehu októbra 1936. Samotné porady sa v priestoroch Ministerstva

¹⁸ NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, v kartóne 2071 sa vo vzťahu k výnosu Ministerstva spravodlivosti zo dňa 24. decembra 1935 č. 66-621/35-16 zachovali/nachádzajú pripomienky k jednotlivým častiam osobitnej časti Osnovy napríklad od Prezídia vrchného súdu v Prahe (trestné činy proti obecnému mieru a poriadku), Vrchného súdu v Košiciach (trestné činy proti obecnému mieru a poriadku, trestné činy proti povinnostiam verejných činiteľov, rozhodcov a právnych zástupcov), Vrchného štátneho zastupiteľstva v Prahe (trestné činy proti obecnému mieru a poriadku), Unifikačného ministerstva (trestné činy volebné, trestné činy proti verejnej moci, trestné činy proti republike a jej bezpečnosti, trestné činy proti ústavným činiteľom, trestné činy ohrozujúce vzťah republiky k cudzine, trestné činy proti cti, trestné činy na peniazoch, známkach, značkách a listinách), Prezídia vrchného súdu v Bratislave (trestné činy proti obecnému mieru a poriadku, trestné činy porušujúce súkromné tajomstvo, trestné činy proti povinnostiam verejných činiteľov, rozhodcov a právnych zástupcov), Prezídia vrchného súdu v Brne (trestné činy proti obecnému mieru a poriadku, trestné činy porušujúce súkromné tajomstvo, trestné činy proti povinnostiam verejných činiteľov, rozhodcov a právnych zástupcov), Najvyššieho súdu (trestné činy proti republike a jej bezpečnosti, trestné činy ohrozujúce vzťah republiky k cudzine, trestné činy proti ústavným činiteľom, trestné činy proti verejným zborom a úradom, trestné činy proti cti), Generálnej prokuratúry v Brne (trestné činy proti obecnému mieru a poriadku, trestné činy proti povinnostiam verejných činiteľov, rozhodcov a právnych zástupcov, trestné činy porušujúce súkromné tajomstvo), Ministerstva národnej obrany (trestné činy proti obecnému mieru a poriadku), Ministerstva vnútra (trestné činy proti životu a telu, trestné činy obecné nebezpečné).

¹⁹ Išlo o trestné činy proti životu a telu, trestné činy obecné nebezpečné, trestné činy proti mravnosti, trestné činy proti slobode a trestné činy proti rodine a mládeži – pozn. autora.

²⁰ Ako sme už v predloženom článku stručne konštatovali, uvedené unifikačné snahy tentokrát – na rozdiel od návrhov z rokov 1921 a 1926 – prebiehali vo fáze priamych priprav elaborátov - bez zástupcov akademickej obce, ktorých aktivity boli v predchádzajúcom období kľúčové. Napriek tejto skutočnosti Ministerstvo spravodlivosti 14. apríla 1936 zaslalo univ. profesorom Augustovi Miříčkovi, Jaroslavovi Kallabovi a Albertovi Milotovi po jednom výťažku Osnovy. Menovaní profesori boli následne (aj s prof. Stránskym a Foltinom), v záverečných fázach prác na Osnove prizývaní na pôdu Ministerstva spravodlivosti aj na záverečné porady o Osnove a jednotlivých pripomienkach, ktoré vyplynuli z medzirezortného pripomienkového konania.

spravodlivosti uskutočnili v dňoch 12. – 17. októbra 1936. Po ústnych poradách a prerokovaní uvedených kapitol tak ostalo ministerstvu prerokovať ešte kapitoly o trestných činoch proti súdnictvu a verejnej správe, trestné činy proti obecnému mieru a poriadku, trestné činy proti povinnostiam verejných činiteľov, rozhodcov a právnych zástupcov a trestné činy porušujúce súkromné tajomstvo. Tieto kapitoly plánovalo Ministerstvo predbežne, podľa záznamov zo septembra 1936, prerokovať v priebehu decembra 1936.

Pri finálnych prácach na príprave trestného zákona zaslalo Ministerstvo spravodlivosti Ministerstvu národnej obrany, Ministerstvu unifikácií, Prezídiu Najvyššieho súdu a Generálnej prokuratúre pod č. 66667/36 text osobitnej časti osnovy trestného zákona a pod č. 67672/36 odôvodnenie 4 posledných kapitol, ktoré ešte neboli prerokované. Programom ďalšej, záverečnej porady malo byť prerokovanie predmetných 4 kapitol, ako aj revízia celej všeobecnej a osobitnej časti zákona. Záverečnú poradu plánovalo Ministerstvo spravodlivosti zvolať na január 1937. Po námietkach niektorých účastníkov porady, týkajúcich sa predovšetkým požiadavky poskytnutia dlhšieho času na preštudovanie a prípravu materiálov, bola záverečná porada zvolaná na 15. februára 1937. Trvanie záverečnej porady odhadovalo Ministerstvo spravodlivosti (na základe záznamov z januára 1937) na cca 2 týždne, aj vzhľadom na plánovanú revíziu celého elaborátu. Súčasne Ministerstvo spravodlivosti uvažovalo pri prípravných prácach na záverečnej finalizácii procesov o jazykovej revízii textu. Do úvahy pôvodne prichádzala aj neskoršia jazyková korektúra. V zázname ministerstva z 11. januára 1937 sa navrhovalo, rovnako ako tomu bolo pri príprave občianskeho zákonníka, uskutočnenie realizácia korektúry pred samotným vydaním návrhu zákona ako celku. Návrh z ministerstva uvažoval o realizácii jazykovej korektúry Dr. Hallerom, ktorý pracoval aj na návrhu občianskeho zákonníka a ktorému bola žiadosť o realizáciu jazykovej korektúry nakoniec aj v januári 1937 zaslaná. Záverečné porady o Osnove trestného zákona sa uskutočnili na Ministerstve spravodlivosti v dňoch 15. – 25. februára 1937.

Pod názvom „Osnova zákona ktorým sa vydáva trestný zákon“ bol návrh vydaný tlačou v apríli 1937. Osnova bola predložená do medzirezortného pripomienkového konania²¹ a rozposlaná vybraným odborníkom a odborným organizáciám, korporáciám a inštitúciám spadajúcim do sféry záujmu ministerstva spravodlivosti. Odborné a záujmové organizácie iných rezortov mohli/mali svoje pripomienky zaslať prostredníctvom ministerstiev do ktorých spadali.²²

Ako sa konštatuje v dôvodovej správe tejto Osnovy „*hlavným cieľom prepracovanej osnovy je zjednotenie. V záujme skorého zjednotenia je potrebné odsunúť uskutočnenie rôznych, seba-lákavejších reformných myšlienok, ktoré by samy o sebe alebo v celku neúmerne zaťažili súdny organizmus, pretože ich uskutočnenie by vyžadovalo nákladné a prenikavé zmeny v organizácii súdnictva a väznenstva. Za dnešného stavu trestného súdnictva musí justičná správa dbať na to, aby prechod k novému, jednotnému právnemu stavu bol spojený s čo najmenšími problémami a aby tí, ktorí budú povolaní uvádzať trestný zákon do života, mohli do rozsiahlej kodifikácie vniknúť čo najskôr, osvojiť si ju a uvádzať ju do života bez obťažní a pochybení.*“²³ V podobnom duchu o vydaní predmetnej Osnovy informoval opätovne vo

²¹ Osnova bola rozposlaná do pripomienkového konania prípisom Ministerstva spravodlivosti zo dňa 9. apríla 1937, pod č. 20.731-37.

²² NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, v kartónoch 2070 a 2072 sa zachovali vypracované posudky k Osnove zákona, ktorým sa vydáva trestný zákon napríklad od Generálnej prokuratúry v Brne, Najvyššieho súdu, Advokátskej komory v Prahe, Súdnej lekárskej rady v Prahe, Advokátskej komory v Bratislave, Ústrednej jednoty československých lekárov, Ministerstva pôšt a telegrafov, Ministerstva vnútra, Ministerstva poľnohospodárstva, Ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy, Súdno-lekárskej rady v Brne, Stálej delegácie poľnohospodárskych rád, Zverolekárskej komory Československej republiky. Časť pripomienok k Osnove zákona, ktorým sa vydáva trestný zákon sa nachádza aj vo Fonde Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1772; ide napr. o Ministerstvo zahraničných vecí, Ministerstvo železníc, Ministerstvo financií, Ministerstvo unifikačné, Ministerstvo sociálnej starostlivosti, Ministerstvo pôšt a telegrafov.

²³ Dôvodová správa Osnovy zákona, ktorým sa vydáva trestný zákon, Ministerstvo spravodlivosti, Praha, 1937, str. 162.

svojej sekcii *Deník* aj časopis *Právnik*. Autori predmetnej tlačovej správy poukázali aj na ďalšie práce súvisiace s procesom zjednotenia trestného práva, poukazujúc na plánované zvolanie „ankety“ znalcov/odborníkov, na ktorej sa mali zúčastniť aj vybraní referenti napr. zákonodarného zboru – ktorí budú spravodajcovia vo výboroch a parlamentnom pléne, ktoré sa malo uskutočniť v októbri 1937. Tlačová správa informovala o vnútornej štruktúre pripraveného trestného zákona a zhodne s dôvodovou správou Osnova poukázala na to, že napriek snahe o nutné zjednodušenie reformných snáh sa „*nevyhýba ani reformám*“. V procese priprav zákona „*nedávala osnova zásadne prednosť ani trestnému zákonu z roku 1852, platnému v krajine českej a moravsko-sliezskej, ani trestnému zákonu z roku 1878 platnému na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Rozhodovalo tu jediné, ktorá úprava bola účelnejšia a spravodlivejšia.*“²⁴

Osnova trestného zákona z roku 1937 pozostávala zo všeobecnej a osobitnej časti a skladala sa celkovo z 426 paragrafov. Všeobecná časť zákona mala 10 hláv (Hlava I. - trestné zákony, Hlava II. - trestné činy, Hlava III. - trestná zodpovednosť, Hlava IV. - tresty, Hlava V. - ukládanie trestov, Hlava VI. - podmienené odsúdenie a upustenie od potrestania, Hlava VII. - zabezpečovacie opatrenia, Hlava VIII. - zánik trestnosti, trestu a zabezpečovacieho opatrenia, Hlava IX. - zahľadanie odsúdenia, Hlava X. - trestné činy spáchané tiskom). Osobitná časť mala spolu 15 hláv (Hlava XI. – trestné činy proti republike, bezpečnosti republiky a jej medzinárodným vzťahom, Hlava XII. – trestné činy proti verejnej moci, Hlava XIII. – trestné činy proti súdnictvu a verejnej správe, Hlava XIV. – trestné činy proti povinnostiam verejných orgánov a niektorých iných osôb, Hlava XV. – trestné činy proti všeobecnému mieru a poriadku, Hlava XVI. – trestné činy volebné, Hlava XVII. – trestné činy na peniazoch, známkach, značkách a listinách, Hlava XVIII. – trestné činy všeobecne nebezpečné, Hlava XIX. – trestné činy proti životu a telu, Hlava XX. – trestné činy proti slobode, Hlava XXI. - trestné činy proti mravnosti, Hlava XXII. – trestné činy proti rodine a mládeži, Hlava XXIII. – trestné činy proti cti, Hlava XXIV. – trestné činy porušujúce súkromné tajomstvo a Hlava XXV. – trestné činy proti majetku). Návrh trestného zákona zachovával – rovnako ako obe platné trestné zákony - tripartíciu trestných činov (zločin, prečin a priestupok). V § 15 ods (1) Osnova stanovila, že trestný čin na ktorý zákon stanoví trest smrti, alebo trest žalára, je zločinom. Podľa § 15 ods (2) ostatné súdne trestné činy, ktoré nie sú stanovené za priestupky, sú prečiny. Tresty predmetný návrh delil na tresty hlavné a vedľajšie. Medzi hlavné tresty patrili trest smrti, trest odňatia slobody a peňažný trest. Vedľajšími trestami boli konfiškácia majetku, strata živnostenského oprávnenia a strata oprávnenia vykonávať povolanie, zabranie (časti) majetku, peňažný trest, strata čestných práv občianskych, strata politických práv a uverejnenie rozsudku, ak je nariadené vo verejnom záujme. Osnova nemala ustanovenia o výkone trestu, keďže táto problematika mala byť spracovaná a vydaná v osobitnom zákone o výkone trestov a zabezpečovacích opatrení.

Ministerstvo spravodlivosti v snahe zjednodušiť a urýchliť záverečné práce zaslalo 9. apríla 1937 pod č. 20731-37 vláde návrh smerníc, na základe ktorých sa má návrh prerokovať na pravidelných ústnych poradách zástupcov ministerstiev a expertov trestného práva.²⁵ Všetky ministerstvá, bez ohľadu na skutočnosť, či sa porád zúčastnia, mali byť následne o výsledku písomne informované zaslanými protokolmi. Protokoly s prílohami sa zasielali aj Najvyššiemu súdu a Generálnej prokuratúre. Podľa bodu 5. smerníc mali všetky ministerstvá od oznámenia výsledkov porád ešte 14 dňovú lehotu na prípadné oznámenie ďalších pripomienok alebo námietok. Ak tak neurobili, malo sa za to, že s výsledkami porád súhlasia.²⁶ Predmetné

²⁴ Nová osnova čl. trestného zákona, In: PRÁVNÍK, Právnická jednota v Praze, Praha, 1937, ročník LXXVI., str. 257.

²⁵ Takýto zámer avizovalo Ministerstvo spravodlivosti Predsedníctvu ministerskej rady už v dopise z 26. februára 1937, č. 11470-37 s tým, že hodlá navrhnuť obdobný postup, ako vláda použila pri urýchlení procesu priprav Občianskeho zákonníka.

²⁶ NA v Prahe, Fond Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1772, č. 20731-37.

smernice boli uznesením vlády zo dňa 16. apríla 1937 schválené a boli záväzné pre všetky ministerstvá.²⁷

Od jesene 1937 sa v priestoroch Ministerstva spravodlivosti začali postupne uskutočňovať jednotlivé porady na ktorých sa preberali pripomienky a návrhy, ktoré vzišli z medzirezortného pripomienkového konania.²⁸ Práce následne pokračovali (super)revíznym konaním. Porady v rámci revízie návrhu sa uskutočnili v dňoch 25. až 27. marca 1938.²⁹ Na tomto zasadnutí sa preberali časti revízneho elaborátu (§ 1 - § 217), ktorý bol pripojený k dopisu Ministerstva spravodlivosti z 30. marca 1938, evidovaným pod č. 18.601-38. Zvyšné časti elaborátu sa mali prebrať na zasadnutí uskutočnenom v dňoch 11. až 15. júna 1938. V auguste 1938 na otázku Predsedníctva ministerskej rady, ktoré sa pýtalo na stav unifikačných prác, referent prác Dr. Scholz z Ministerstva spravodlivosti odpovedal, že Osnova je v zásade dohodnutá, s výnimkou niekoľkých, medzi ministerstvami sporných bodov, o ktorých bude musieť rozhodnúť vláda.³⁰

Pôvodne v procese unifikácie trestného práva justičná správa zamýšľala vydať najprv Trestný poriadok. Unifikácia trestného práva procesného teda mala byť realizovaná skôr (Osnova trestného poriadku bola v zásade pripravená od roku 1929). V priebehu prípravných prác sa začalo postupne považovať za nevyhnutné, aby trestný zákon bol vydaný spolu s trestným poriadkom. „Skromnejšie ciele, ktoré si stanovila justičná správa v obore reformy trestného práva hmotného umožní totiž, aby súčasne s novým trestným zákonom mohli byť zjednotené aj trestné poriadky, teda formálne, procesné trestné právo.“³¹ Podľa autorov predmetného návrhu totiž „ak by nemali nadobudnúť účinnosť súčasne, malo by to za následok nepredvídateľné problémy v prechodnej dobe a sťažilo by to neobyčajne úpravu pomeru týchto kodifikácií k trestným zákonom vedľajším (...).“³² Predpokladalo sa teda, že celý súbor kodifikácií trestného práva (uvažovalo sa aj o vydaní Zákona o výkone trestov a zabezpečovacích opatrení, tzv. trestného vykonávacieho poriadku) - spolu so spoločným uvodzovacím zákonom - nadobudnú účinnosť súčasne.

Závažné spoločenské zmeny prebiehajúce v Československej republike na jeseň roku 1938, ktoré vyústili v marci 1939 do rozpadu republiky však prijatie trestných zákonov už neumožnili.

IV. ZÁVER

Stav právneho dualizmu v oblasti trestného práva mal po vzniku Československej republiky v roku 1918 nepriaznivé účinky na štát a jeho obyvateľstvo. Odbornými, ale aj laickými kruhmi bol vnímaný negatívne. V podstate od vzniku štátu prebiehali snahy o jeho prekonanie, ktoré boli - po prvotných neúspešných pokusoch - zintenzívnené opätovne v polovici 30tych rokov 20. storočia. Od roku 1935 prebiehali práce na unifikácii trestného zákona, ktoré zastrešovalo Ministerstvo spravodlivosti. Išlo o prepracovanie pôvodných Osnov trestného zákona z roku 1926. V roku 1937 bola tlačou vydaná Osnova zákona ktorým sa vydáva trestný zákon. Ministerstvo následne, v priebehu rokov 1937 a 1938, pomerne intenzívne zastrešovalo medzirezortné pripomienkové konanie, ako aj konanie (super)revízne. Napriek pred-

²⁷ Výtah z protokolu o schôdzi ministerskej rady, č. 9992-37, NA v Prahe, Fond Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1772.

²⁸ Protokoly č. I až VII. o týchto poradách sa nachádzajú v NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, v kartóne 2072. Porada č. I. sa uskutočnila v dňoch 18. a 19. októbra 1937, porada č. II sa uskutočnila v dňoch 8. až 10. novembra 1937, porada č. III v dňoch 29. novembra 1937 až 1. decembra 1938, porada č. IV. v dňoch 10. až 12. januára 1938, porada č. V. v dňoch 24. až 26. januára 1938, porada č. VI. v dňoch 7. až 9. februára 1938, porada č. VII. v dňoch 1. až 3. marca 1938.

²⁹ Úradný záznam zo (super)revízneho konania sa nachádza v NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, v kartóne 2073, evidovaný pod č. 27285-38.

³⁰ NA v Prahe, Fond Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1772, prípis evidovaný pod č. 19920 z 5. augusta 1938.

³¹ Dôvodová správa Osnovy zákona, ktorým sa vydáva trestný zákon, Ministerstvo spravodlivosti, Praha, 1937, str. 165.

³² Tamtiež, str. 165.

metným snahám k prijatiu zákona Národným zhromaždením nedošlo. Na tento výsledok mali vplyv viaceré faktory – je možné uviesť hlbokú spoločenskú krízu, na ktorú vplývali okrem iného hlavne prehĺbujúce sa zahranično-politické tlaky, ktoré vyústili do Mníchovskej konferencie v septembri 1938, s následným definitívnym rozpadom republiky v marci 1939. Obdobie právneho dualizmu v oblasti trestného práva hmotného tak bolo prekonané až po skončení vojny - prijatím trestného zákona č. 86/1950 Zb.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

trestný zákon, unifikácia trestného práva, medzivojnové Československo.

KEY WORDS

Criminal Code, unification of criminal law, interwar Czechoslovakia.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Dôvodová správa Osnovy zákona, ktorým sa vydáva trestný zákon, Ministerstvo spravodlivosti, Praha, 1937
2. FRITZ, J.: *Unifikační problém jinde a u nás*. In: Právny obzor, 1926, ročník IX.
3. JABLONICKÝ, T.: Pokus o reformu československého trestního práva – osnova trestního zákona z let 1921-26, In: Právněhistorické studie, Praha : Karolinum, Sv. 43, 2013
4. KEPERT, J.: Nová osnova trestního zákona, In. List československých právníků VŠEHRD, Praha, 1937, ročník XVIII.
5. Memorandum profesorského zboru Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave o potrebe unifikácie právneho poriadku v Čsl. republike, In: Zvláštní otisk čas. „Průdy“, 1935, č. 7, tlačou „Noviny“, Bratislava.
6. MILOTA, A.: *Reforma trestního zákona v Československu*, Právnická jednota na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, Bratislava, 1934.
7. MIŘIČKA, A.: Pokus nespůsobilý a formy viny v osnově trestního zákona z r. 1937, In: Právnik, Právnická jednota v Praze, Praha, 1937, ročník LXXVI.
8. Národní archiv v Prahe, Fond Ministerstvo Spravedlivosti, kartóny 2070, 2071, 2072, 2073.
9. Národní archiv v Prahe, Fond Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1772
10. Nová osnova čsl. trestního zákona, In: PRÁVNÍK, Právnická jednota v Praze, Praha, 1937, ročník LXXVI.
11. Posudok Generálnej prokuratúry v Brne, podaný k č. 45230-36 Ministerstvu spravodlivosti, NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, kartón 2070.
12. Příprava čsl. trestního zákonníku, In: PRÁVNÍK, Právnická jednota v Praze, Praha, 1936, ročník LXXV.
13. Referát sen. Dr. Miloty o unifikaci práva v ústavně-právním výboru senátu N.S., přednesený dne 4. prosince 1935, NA v Prahe, Fond Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1960.
14. STEINER, R.: Osnova trestního zákona z roku 1937 ve světle normativního pojetí viny, In: Časopis pro právní a státní vědu, Právnická jednota moravská v Brně, Brno, 1938, ročník XXI.

15. Všeobecný úvod pripomienok k všeobecnej časti osnovy trestného zákona, hľadiac najmä k výnosu ministerstva spravodlivosti zo dňa 3. septembra 1935, č. 45230/35-16 (ad Pres. 1617/35), NA v Prahe, Fond Ministerstvo spravodlivosti, kartón 2070.
16. Výťah z protokolu o schôdzi ministerskej rady, č. 9992-37, NA v Prahe, Fond Predsedníctvo ministerskej rady, kartón 1772.
17. Zatimní návrh všeobecnej časti trestného zákona, Ministerstvo Spravodlivosti, Praha, 1921

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Miroslav Fico, PhD.

Odborný asistent Katedry dejín štátu a práva

UPJŠ v Košiciach, Právnická fakulta, Kováčska 26, 040 01 Košice

e-mail: miroslav.fico@upjs.sk